

Innspill til ny stortingsmelding: Veivalg i norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk

Forum for Utvikling og Miljø (ForUM), et partipolitisk uavhengig nettverk av 50 norske organisasjoner, takker for muligheten til å gi innspill før utarbeidelse av regjeringens nye Stortingsmelding om veivalg i norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk.

Vi har forståelse for at regjeringen - lille Norge - har behov for å prioritere og definere norske interesser: Hva er Norges styrke og evner? Hvor påvirkes vi, og hvordan kan vi selv best påvirke og bidra både hjemme og ute? Hva er det som er viktig for Norge? Hvordan kan vi bidra til økt trygghet, velferd, åpenhet, til at menneskerettighetene og økologisk bæreevne respekteres?

Verdens står overfor en rekke utfordringer som også berører Norge. Vi trenger å forstå, bekjempe, forebygge og redusere globale utfordringer - konflikt, terror, væpnet vold, fattigdom, undertrykkelse, klimaendringer og katastrofer - som fører til lidelser og driver millioner av kvinner, barn og menn på flukt. Nøden banker på døra, men det offentlige ordskiftet preges av trusselbilder og frykt for egen velstand.

Noen forutsetninger for gode veivalg:

- At veivalg er forankret i felles **verdier**, innenfor rammene av **menneskerettighetene og jordas bæreevne**, som ikke tilsidesettes ved utsikter for kortsiktig vinning. At andre er verre enn oss er ikke et argument for å opptre uetisk.
- At perspektivet er **langsiktig og bærekraftig**. Vi må ta vare på behovene til de som lever i dag, uten å ødelegge fremtidige generasjoners mulighet til å dekke sine.
- At vi og andre vet hvor vi skal, og at de ulike politikkområdene drar i samme retning, altså er **samstemt for utvikling – ellers kommer man ikke fram**. Dilemmaer og interessemotsetninger er naturlig i politikk, men sprikende politikk er ineffektiv politikk.
- At sterke og sunne **globale normer og regler** utvikles og følges. Tilsvarende trenger vi et sterkt og sunt **FN** som kan sikre globalt **samarbeid for fred**, utvikling og menneskerettigheter.

Som utenriksminister Børge Brende sa i sin utenrikspolitiske redegjørelse:

«En grunn til optimisme er det robuste og omforente verdigrunnlaget vi står sammen om: frihet, demokrati, menneskerettigheter, likestilling og bærekraftig utvikling. Dette er bærende verdier i det norske samfunnet, og derfor også i norsk utenrikspolitikk. Jo mer det stormer rundt oss, jo viktigere er det å holde fast ved hvem vi er og verdiene vi bygger på. Derfor er det også svært viktig at de regionale og globale institusjonene som er bygget opp etter andre verdenskrig reflekterer disse verdiene.»

I 2015 vedtok verdens ledere en ambisiøs og helhetlig Agenda 2030 for bærekraftig utvikling og finansiering av dette, samt en ny FN-avtale i Paris om klima. Disse viktige forpliktelsene gir den globale innsatsen en felles retning i og mellom land. Som FNs generalsekretær Ban Ki-moon sa:

«Vi er den første generasjonen som kan utrydde fattigdom, og den siste generasjonen som kan stanse klimaendringer».

Det gir fantastiske muligheter, og det forplikter.

Bærekraftsmålene (SDGene) henger sammen. For å utrydde ekstrem fattigdom (mål 1) må alle mennesker få dekket behovet for nok mat (mål 2), vann og sanitær (mål 6), et trygt og godt bomiljø (mål 11) og god helse (mål 3). Også kvinner (mål 5). Tilgang til energi (mål 7), utdanning (mål 4) og anstendige jobber (mål 8) er nødvendig for redusere ulikhet i og mellom land (mål 10) og skape inkluderende grønn vekst (mål 8), innovasjon og infrastruktur (mål 9). For å sikre liv på land (mål 15) og under vann (mål 14) og stanse farlige klimaendringer (mål 13) må vi produsere og konsumere bærekraftig (mål 12). Vi har ingen planet B. Og for å nå disse målene i fredelige, rettferdige og inkluderende samfunn med velfungerende institusjoner (mål 16) trengs bredt partnerskap, samstemthet og god finansiering (mål 17).

Krig, vold, urett, marginalisering og maktmisbruk ødelegger samfunn. Svake institusjoner gjør det mange steder vanskelig å stoppe kriminalitet, korrupsjon og skatteunndragelser som tapper rike og fattige land for milliarder som kunne finansiert velferdstjenester som helse, utdanning, vann og infrastruktur. Tilsvarende har tillit, trygghet og bærekraftig utvikling langt bedre kår i fredelige, rettferdige, åpne og inkluderende samfunn med velfungerende institusjoner, respekt for menneskerettighetene, rom for kritiske røster og tilgang til informasjon.

På minutter kan en kule eller bombe rive ned det som kan ta år å bygge opp, det være seg menneskeliv, bygninger eller tillit. Væpnet vold, uansvarlig våpenhandel og overdrevet militærforbruk undergraver global innsats. Mange land bruker enorme summer på militær opprustning, samtidig som folks basisbehov ikke blir møtt. For igjen å sitere FNs Generalsekretær Ban Ki-moon: *“The world is overarmed, and peace is underfunded”*.

Atomvåpen truer livet på jorda. Nye trusler og folkerettslige dilemmaer oppstår med ny teknologi som droner og ikke minst helautonome våpen - drapsroboter. Fremdeles er håndvåpen de fattiges masseødeleggelsesvåpen. **Satsing på fred, menneskerettigheter, forebygging og bedre våpenkontroll er avgjørende for en trygg, god, fredelig og bærekraftig utvikling.**

Anbefalinger:

1. Norge skal være en pådriver for menneskerettigheter for alle

Norge skal fortsatt være en pådriver for alle menneskerettighetene for alle kvinner, menn og barn, både hjemme og ute, gjennom både offentlig og privat virksomhet.

2. Bygg broer, ikke murer

Murer kan gi oss nødvendig beskyttelse, men når man stenger andre ute – ofte av frykt for andre, eller fordi man ikke vil dele - stenger man også seg selv inne. Vi skal forsvare oss, men ofte gjør det oss tryggere å bygge broer enn murer. Samarbeid og dialog fører ofte til forståelse, tillit og forsoning, og forebygger og reduserer konflikt.

3. Forebygge og bekjempe vold og terror, i tråd med menneskerettigheter:

Mange land strever med å bekjempe konflikt, terror og voldelig ekstremisme og samtidig bevare rettssikkerhet, frihet og menneskerettigheter. I mange tilfeller bidrar militær innsats til ytterligere radikaliserings. Andre steder øker kontroll og overvåking på bekostning av frihet og rettigheter. Ulike ekstreme miljøer næres av hverandre - og ofte også av gjensidig hat mot hverandre. Forebyggende arbeid som adresserer underliggende årsaker til vold, krig, terror og ekstremisme må prioriteres. Å skape jobber og muligheter for unge i sårbare stater samt sikre god fordeling og forvaltning av naturressurser er effektivt mot fattigdom og konflikt. Norge og andre land må styrke menneskelig sikkerhet, og sikre at kampen mot voldelig ekstremisme og terror ikke skjer på bekostning av menneskerettighetene og/eller bidrar til å helle bensin på bålet.

4. Redusere uansvarlig våpenhandel hjemme og ute, styrke åpenhet:

I disse ustabile tider er våpenkontroll viktigere enn noensinne. Den globale våpenhandelen er preget av korrupsjon og hemmelighold, og bidrar til lidelser, ustabilitet, konflikt og fattigdom. Bedre og strengere kontroll med – og åpenhet rundt – våpenhandelen nasjonalt og internasjonalt blant annet gjennom Arms Trade Treaty vil bidra til økt trygghet. Norge og andre land bør selv stanse all eksport av militærmateriell til undertrykkende regimer (som fordi de er undertrykkende også kan bli ustabile, med voldelig konflikt), innføre sluttbrukerklæringer for salg til alle land, og styrke åpenheten også rundt hvilke vurderinger som ligger til grunn for våpentransaksjoner og utstedelse av lisenser. Alle land bør rapportere offentlig og årlig på all våpenhandel, og støtten til monitorering og implementering også gjennom sivilsamfunnet bør styrkes.

5. Redusere ulovlig kapitalflukt, styrke finansiell åpenhet:

Norge bør øke innsatsen mot korrupsjon, ulovlig kapitalflukt og skatteunndragelser for å finansiere bærekraftig utvikling og motvirke hemmelighold som for eksempel kan fasilitere kriminalitet og uheldig maktkonsentrasjon. Norsk virksomhet - inkludert Oljefondet, Norfund og statseide selskaper - bør ikke benytte skatteparadiser. Tre verktøy Norge bør prioritere er bedre og offentlig tilgjengelig land-for-land-rapportering som inkluderer rapportering fra skatteparadiser, offentlig eierskapsregister som viser de egentlige eierne bak et selskap, og opprettelse av et mellomstatlig skatteorgan for et åpent og inkluderende globalt skattesamarbeid for å tette igjen smutthull og etablere høye felles standarder, der også fattige land som rammes hardest har en plass ved bordet.

6. Forhindre gjeldskriser

Store gjeldsbyrder er i mange land til hinder for fattigdomsbekjempelse, oppfyllelse av grunnleggende menneskerettigheter og samfunnsutvikling. For å kunne nyttiggjøre seg bistand og andre utviklingstiltak trenger land å ha et bærekraftig gjelds nivå. Dette kan oppnås gjennom hensiktsmessig gjeldspolitikken internasjonalt så vel som nasjonalt. En internasjonal, uavhengig gjeldshåndteringsmekanisme bør derfor være en tydelig prioritering for regjeringens utenrikspolitikk i tiden fremover.

7. Sikre inkluderende og deltakende beslutninger, styrke sivilsamfunn:

Frie valg, maktdeling og et fritt og levedyktig sivilsamfunn er viktig for demokratiet og gjennomføring av globale forpliktelser. Støtte til lokalt sivilsamfunn i sør bidrar ofte til å sikre mer demokratiske beslutningsprosesser og en bedre fordeling av ressursene. Samtidig ser vi at aktivister, menneskerettighetsforkjempere og journalister stadig angripes og trakasseres. Sivilsamfunn og medier over hele verden får stadig mindre "rom" og finansieringen kuttes.

Sivilsamfunnet må høres og inkluderes på en meningsfylt måte, også i implementering og monitorering av globale forpliktelser. Norge bør fortsatt beskytte og støtte – også økonomisk - sivilsamfunn nasjonalt og internasjonalt, inkludert uavhengige organisasjoner og vaktbikkjer som

fremmer menneskerettigheter, humanitære spørsmål, fred, finansiell åpenhet og bærekraftig utvikling.

8. Sikre langsiktig bistand som ikke utvannes

Bevilgningene til bistand bør holdes på godt over 1 % av BNI. Det primære målet med bistand må være fattigdomsbekjempelse. Derfor må ikke penger til andre formål – om enn gode - tas fra bistanden og de som har minst og trenger det mest. Norge bør derfor arbeide aktivt mot at OECD/DACS definisjon av bistand utvannes. Dette gjelder særlig utgifter knyttet til flykntingiltak hjemme, privat sektor, sikkerhet og militæret. Skillet mellom militære og sivile operasjoner må også opprettholdes, og det humanitære rom beskyttes.

Næringslivet har enormt potensial å bidra til velstand, men også til ødeleggelse av mennesker og miljø. Når bistand går til næringslivet må det stilles krav på en tydelig utviklingseffekt, at virksomheten ikke truer miljø eller menneskerettigheter, og sikkerstilles at tiltaket ikke likevel ville skjedd uten bistand. Som ved annen bistand bør dette preges av eierskap – at tiltaket er etterspurt og prioritert av mottakerlandet/regionen.

9. Samstemt politikk for bærekraftig og fredelig utvikling

Bistand er nødvendig – men ikke tilstrekkelig – for å finansiere utvikling. Ifølge Sundvollen-erklæringen vil regjeringen "føre en samstemt utviklingspolitikk, hvor tiltak innen ulike sektorer i størst mulig grad trekker i samme retning". Norge påvirker verdens utvikling både gjennom sikkerhets- og utenrikspolitikken, gjennom utviklingspolitikk og bistand, og som økonomisk stormakt. Norge må passe seg for å gi med den ene hånda og ta med den andre. Tre eksempler der regjeringen ikke fører en samstemt politikk:

- i) Regjeringen vil hindre ulovlig kapitalflukt og klimaendringer, men investerer iskatteparadiser og virksomhet som ødelegger regnskog og miljø gjennom Oljefondet og annen norsk virksomhet, som dermed undergraver istedenfor å understøtte regjeringens politikk.
- ii) Regjeringen fremmer fred og menneskerettigheter, men selger samtidig militærmateriell til undertrykkende regimer som Saudi-Arabia, som også anklages for krigsforbrytelser i Jemen.
- iii) Regjeringen vil stanse farlige klimaendringer, men kritiseres for å satse mer på fossil enn fornybar energi. Det er ikke bærekraftig eller framtidrettet.

Vi trenger en «race to the top» for ansvarlige investeringer og for grønn og inkluderende økonomisk vekst hjemme og ute. Det må lønne seg å drive etisk.

Bredt samarbeid, samstemthet og langsiktighet er nødvendig for å nå de helhetlige SDGene. Regjeringen bør etablere en gruppe med bidrag fra sivilsamfunn og andre som skal lage en langsiktig plan for hvordan SDGene skal nås, som forankres bredt også partipolitisk. Norge må rapportere offentlig årlig for å måle framgang, også over statsbudsjettet som planlagt.

Samstemt politikk for utvikling og godt arbeid på tvers er nødvendig for å hindre at tiltak som på kort sikt synes å tjene norske interesser ikke undergraver bærekraftig og fredelig utvikling og respekt for menneskerettighetene som verden sårt trenger.

Vi takker for oppmerksomheten og ønsker regjeringen lykke til med dette viktige arbeidet.